

تحلیل برنامه‌های شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی به منظور دستیابی به فرهنگ و تکنیک‌های ارتباطی بکار گرفته شده در انتقال پیام

دکتر محمد سلطانی فر، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران
نازنین ملکیان، دانشجوی دکترای علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
(نویسنده و عهده دار مکاتبات) malekian@parsiangrp.com

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر تحلیل محتوای برنامه‌های شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی به منظور دستیابی به فرهنگ و تکنیک‌های ارتباطی بکار گرفته شده در انتقال پیام‌ها می‌باشد. فرض محقق در این پژوهش بر این پایه استوار است که تاسیس شبکه ام.بی.سی یک نگاه مرکز - پیرامونی است و ایران در مدار ارتباط جهانی باید به این مدل ارتباطی توجه بیشتری داشته باشد و برای این نسخه رسانه‌ای راهکار مناسبی ارائه دهد.

در این رابطه ۴۶ فیلم شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی بصورت نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. سپس با تعیین مقوله‌های تحقیق به تحلیل محتوای رابطه تکنیک‌های ارتباطی با پایه‌های هویت فرهنگی ایرانیان، اشاعه فرهنگ خشونت، فرهنگ اسراف، مد و یکپارچگی فرهنگی پرداخته شد. پس از بررسی فیلم‌ها به عنوان نمونه‌های آماری با محورهای فوق، به اثبات و یا رد فرضیه‌ها پرداخته شده است.

یافته‌های تحقیق حاکی از آن بود که تکنیک‌های بکار رفته در برنامه‌های شبکه ام.بی.سی فارسی فرهنگ ویژه‌ای را در مخاطبان القاء می‌کند و بین شیوه‌های ارتباطی با نمایش فرهنگ و خانواده، خشونت، مد و جوان‌سازی رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: شبکه ماهواره‌ای، شبکه ام.بی.سی فارسی، فرهنگ، خشونت، تکنیک‌های ارتباطی و انتقال پیام.

مقدمه:

در جهان امروزی، وسایل ارتباط جمعی با انتقال اطلاعات و معلومات جدید و مبادله افکار و عقاید عمومی، در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری نقش بزرگی به عهده گرفته‌اند؛ به طوری که عصر کنونی زندگی انسان را "عصر ارتباطات" نام گذاشته‌اند. در این میان کشورهای جهان سوم نیز در این انقلاب جدید ارتباطات که بیشتر تکنولوژی‌های الکترونیک را در برمی‌گیرد، مشارکت دارند. یکی از عمده‌ترین مسائل برای کشورهای در حال توسعه این است که انقلاب اطلاعات چه تاثیری بر آنان خواهد گذاشت؟ تکنولوژی‌های جدید موجب تقویت ارتباطات و تکنولوژی‌های موجود خواهند شد، ولی در عین حال نیروهای نواستعماری (وابستگی) را تقویت خواهند کرد (هنسون، نارولا، ۱۳۸۴: ۱۱).

جهانی شدن رسانه‌های جمعی چهره جدیدی از قدرت را به وجود آورده که می‌توان آن را چهره نامحسوس قدرت دانست. مالکان سرمایه به مالکان اطلاعات تبدیل شده‌اند و ماهیت روابط همچنان نابرابر باقی مانده است. کشورهای در حال توسعه به علت ضعف در تکنولوژی‌های پیشرفته و عدم امکان سرمایه‌گذاری در این حوزه از آن دور مانده‌اند و در نتیجه مصرف محصولات فرهنگی کشورهای توسعه یافته و دارای این تکنولوژی‌ها می‌باشند (قوام، ۱۳۸۳: ۹۰).

در سده اخیر امواج ماهواره‌ها تنها یک ارتباط معمولی و سطحی در دنیای ما تلقی نمی‌شوند، بلکه زمینه و تمهید یک فضای جدید را در آینده به ما خبر می‌دهند. آفرینش تکنولوژی‌های جدید ارتباطی با یک چالش فرهنگی برای حفظ هویت فرهنگی و ارزشهای یک جامعه همراه است. اگرچنانچه به آسیب‌ها و تهدیدات پیام‌های رسانه‌ای نیندیشیم، می‌توان تصور کرد که هر پیامی از دنیای دیگر می‌تواند دارای ابعاد بسیار هولناکی نیز باشد.

در ایران شبکه‌های ماهواره‌ای از سه دهه پیش مشغول فعالیت فرهنگی، سیاسی و اجتماعی‌اند. این فعالیت‌ها طی سالیان اخیر رنگ و عمق بیشتری یافته است. برخی از این شبکه‌ها تنها در مدار سیاست می‌چرخند و دغدغه‌های سیاسی دارند، اما بیش از ۷۰ درصد آنها به جذب مخاطب برای ایجاد سرگرمی فعالیت می‌کنند (امیر انتخابی، ۱۳۸۵: ۳). بنابراین باید جهت آشکار شدن جنبه‌های مختلف آن به بررسی محتوای پیام‌های ارائه شده از سوی این شبکه‌های ماهواره‌ای پرداخت.

طرح مسئله

در جهان امروز هیچ ملیت، گروه یا فرهنگی را نمی‌توان یافت که دستخوش تغییرات نشده باشند. سیستم‌های اطلاعاتی و تکنولوژیکی جدید یکی از توسعه‌های بین‌المللی هستند که باعث پدید آمدن روابط بین‌فرهنگی وسیعتر و متنوع‌تری شده‌اند. ماهواره‌های ارتباطی به افراد در سراسر جهان این امکان را می‌دهند تا بطور همزمان اطلاعات و اخبار جدید را دریافت کنند. ولی در این میان باید به تاثیرات این جریان اطلاعات بر فرهنگ‌های مختلف توجه کرد. (Samovar, Porter, McDaniel, 2007:4)

در حال حاضر بیش از ۹۰ ماهواره در جهان فعالیت می‌کنند که بیشتر از ۷ هزار شبکه تلویزیونی را پوشش می‌دهند (به دلیل متغیر بودن این رقم، نمی‌توان عدد دقیقی ذکر کرد). و حدوداً ۳۰ تا ۳۵ ماهواره آسمان ایران را پوشش می‌دهند و بیش از ۳ هزار شبکه در ایران قابل دریافت است.^۲

شبکه ماهواره ام.بی.سی یکی از این شبکه‌های ماهواره است که ۲۰ سال پیش شروع به پخش برنامه‌های خود نموده است. گروه ام.بی.سی از مقر مرکزی خود در شهرک رسانه‌ای دبی در کشور امارات متحده عربی دارای ۹ کانال تخصصی تلویزیونی و دو ایستگاه رادیویی می‌باشد.

^۲ منبع شناسایی و آدرس ماهواره‌ها flysat.com می‌باشد.

شبکه ام.بی.سی فارسی^۳ که از ماهواره‌های نایل‌ست و عرب‌ست پخش می‌شود، ویژگی‌های خاصی دارد که از دیگر شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان متمایز می‌شود. این شبکه تنها به پخش فیلم‌های سینمایی هالیوودی با زیرنویس فارسی می‌پردازد، و پخش سریال‌های تلویزیونی را نیز در دستور کار خود قرار داده است. با این حال پخش فیلم‌های سینمایی، بخصوص فیلم‌های مربوط به چند سال اخیر، از نظر میزان پخش، بیش از سریال‌ها مورد توجه هستند. این شبکه یک شبکه ماهواره‌ای است که فیلم‌های خارجی و عمدتاً هالیوودی را با زیرنویس فارسی و با حذف صحنه‌ها و دیالوگ‌های غیراخلاقی پخش می‌کند.

مسئله اساسی در این پژوهش، جذابیت پنهان و زیرپوستی برنامه‌های این شبکه است. چنین برنامه‌هایی در طی زمان باعث خواهند شد که باورداشتهای ایرانیان نسبت به فرهنگ، مذهب و سنن ایرانی رنگ باخته و مخاطبان ایرانی به تدریج دل‌باخته فرهنگ غرب شوند. بنابراین برای روشن شدن وجوه مختلف فرهنگی که این شبکه به مخاطبان نشان می‌دهد، در بحث حوزه فرهنگ، خانواده را مینا قرار دادیم. از آنجایی که فرهنگ دارای لایه‌های متعددی است و یکی از مهمترین زیرمجموعه‌های آن روابط اجتماعی است. به علت گستردگی روابط اجتماعی، در این تحقیق روابط خانوادگی مورد بررسی قرار می‌گیرند. چراکه خانواده به عنوان عمیق‌ترین و اصلی‌ترین لایه نظام اجتماعی موثر در ساخت و پرورش جامعه می‌باشد.

از این رو پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که آیا شیوه‌های ارتباطی بکار رفته در برنامه‌های شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی فرهنگ ویژه‌ای را در مخاطبان القاء می‌کند؟

اهداف پژوهش

هدف کلی:

هدف کلی این پژوهش تحلیل محتوای فیلمهای پخش شده از شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی است تا تعیین شود که فیلمهای پخش شده از این شبکه تا چه میزان فرهنگ و تکنیک‌های ارتباطی ویژه‌ای را در پیامهای خود به مخاطب انتقال میدهد.

اهداف فرعی:

۱. تعیین برنامه‌های مدون و ترسیم وضعیت موجود در برنامه‌های شبکه ام.بی.سی فارسی بر اساس یافته‌های پژوهش
۲. تحلیل برنامه‌های این شبکه به لحاظ نشان دادن خانواده به عنوان مهمترین نهاد اجتماعی
۳. شناخت چگونگی اشاعه انگاره‌های فرهنگ غربی
۴. تعیین محتوای فیلم‌ها در انتقال فرهنگ مصرف‌گرایی
۵. مشخص نمودن میزان محتوای فیلم‌ها در رواج خشونت
۶. تحلیل برنامه‌های شبکه ام.بی.سی فارسی بر اساس آمارهای بدست آمده

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین محتوای برنامه‌های شبکه ام.بی.سی فارسی (ژانر) و نمایش خانواده رابطه وجود دارد.
۲. بین توجه به ارزش ازدواج و نمایش خانواده شهری رابطه وجود دارد.
۳. بین نمایش رابطه مثبت زن و شوهر در فیلمهای این شبکه و خانواده سطح پایین رابطه وجود دارد.
۴. بین محتوای برنامه‌های این شبکه (ژانر) و جذابیت جنسی رابطه وجود دارد.
۵. بین محتوای برنامه‌های این شبکه و خشونت فیزیکی رابطه وجود دارد.
۶. بین محتوای برنامه‌های این شبکه و نمایش مد رفتاری رابطه وجود دارد.

³ .mbc persia

۷. بین توجه به اقوام و نمایش خشونت فیزیکی رابطه وجود دارد.

چارچوب نظری پژوهش

بنیاد نظری این تحقیق شامل دیدگاه‌های اثربخشی رسانه‌ها و تاثیرگذاری آنها بر فرهنگ می‌باشد که شامل نظریه‌های تزریقی، اسکرین و کاشت می‌باشد. همچنین از دیدگاه مکتب فرانکفورت در زمینه تاثیرگذاری فرهنگی و دیدگاه فرهنگ‌پذیری نیز استفاده شده است تا در انتها مشخص گردد که تا چه میزان این شبکه ماهواره‌ای به این نظریه‌ها توجه کرده است و در این فیلمها بیشتر از چه نظریاتی بهره گرفته شده است.

الف- نظریه‌های اثرشناختی جایگاه و قدرت رسانه‌ها

نظریه تزریقی^۴ (گلوله جادویی)

این نظریه که رسانه‌های جمعی می‌توانند مستقیماً بر رفتار مخاطبان تاثیر بگذارند، نظریه تزریقی نامیده می‌شود. اساس این نظریه بر قدرت نامحدود پیام استوار است و بر این عقیده است که رسانه‌ها قادرند به طور مستقیم و به همان شیوه که تزریق زیر پوستی بر بدن تاثیر می‌گذارد، افکار را تحت تاثیر قرار دهند. و اگر پیام خوب و قوی ارائه شود بیشترین تاثیر را بر مخاطب دارد. در این نظریه مخاطب بسیار منفعل در نظر گرفته می‌شود (Holland, 2000: 73).

نظریه اسکرین^۵

این نظریه توسط محققانی ساخته و پرداخته شد که معتقد بودند سینما و به خصوص سینمای هالیوود با به‌کارگیری فنون و روش‌های متعدد از نورپردازی و فیلم‌برداری گرفته تا گریم و موزیک، تماشاگران را محو خود کرده و آنان را به مخاطبانی بی‌اراده برای دریافت پیام‌های ارسال شده، تبدیل می‌کنند (نظامی کمیل، ۱۳۸۸: ۲۴). البته چنین دیدگاهی در نظریه دستگاه^۶ نیز ارائه شده است.

بحث نظریه پردازان سینما که نظریه دستگاه را ارائه کرده‌اند این است که شیوه مونتاژ و تدوین "نامرئی" فیلم‌های هالیوود، ساختار اصلی داستان و محیط فیلم‌برداری فیلم لزوماً تماشاگران و تجربه تماشا یا دیدن را به طور خاص در روابط و موقعیت‌های ایدئولوژیک درگیر می‌کنند (Rosen, 1986: 23).

نظریه کاشت^۷

این نظریه عبارتست از اینکه تلویزیون در میان رسانه‌های مدرن چنان جایگاه محوری در زندگی روزمره ما پیدا کرده است که منجر به غلبه آن بر "محیط نمادین" شده و پیام‌هایش در مورد واقعیت، جای تجربه شخصی و سایر وسایل شناخت جهان را گرفته است (مک‌کوایل، ۱۳۸۵: ۳۹۹).

این نظریه یکی از اشکال اثر رسانه‌ها در سطح شناختی بوده و مربوط به این موضوع است که قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها، تا چه حد می‌تواند به باورها و تلقی عموم از واقعیت خارجی، شکل دهد؟ نظریه کاشت یا اشاعه برای ارائه الگویی از تحلیل، تبیین شده است؛ تا نشان‌دهنده تاثیر بلندمدت رسانه‌هایی باشد، که اساساً در سطح برداشت اجتماعی، عمل می‌کنند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱: ۳۱۰). گرنبر عقیده دارد که تلویزیون به لحاظ عمق و نفوذ قابل ملاحظه‌اش، نیروی فرهنگی قدرتمندی است. این نظریه معتقد است که تلویزیون در بلندمدت موجب تأثیر در جهان بینی و نظام ارزشی بینندگان پرمصرف خود می‌شود و به آنها نگرش تلویزیونی واحدی در مورد واقعیات می‌بخشد. در واقع نظریه گرنبر با تفاوت قائل شدن بین مخاطب عادی و پرمصرف، تأثیر زیاد تلویزیون بر مخاطب پرمصرف را اثبات می‌کند (همان، ۳۹۰).

4 . Hypodermic needle

5 . Screen theory

6 . Apparatus theory

7 . Cultivation Theory

ب- پارادایم استیلای فرهنگی

پیروان این رویکرد نسبت به آینده بدبین بوده و مصیبت‌های بزرگ مثل از خودبیگانگی و فجایع انسانی را برای بشر پیش‌بینی می‌کنند. در این پارادایم به آگاهی و ذهنیت بشری در سطح خرد و ایدئولوژی و فرهنگ در سطح کلان اهمیت داده می‌شود. از نظر معتقدان به این پارادایم، در جامعه تنها یک ایدئولوژی یا فرهنگ یا گفتمان، حاکمیت دارد. به عقیده پیروان مکتب فرانکفورت، این فرهنگ خاص با تولید انبوه هنرها و کالاهای فرهنگی و جایگزین کردن معیارهای اقتصادی و حسابگرانه، حس زیبایی‌شناسی و معیارهای انسانی را از بین می‌برد. مکتب فرانکفورتی‌ها از این حالت با اصطلاح "صنعت فرهنگی" یاد می‌کنند که به یکسان‌سازی و هم‌نمایی افراد جامعه منجر می‌شود و قدرت فکر و خلاقیت را از آنان می‌گیرد. البته قبلاً جرج زیمل، این حالت را با حاکم شدن "فرهنگ عینی" بر "فرهنگ ذهنی" توضیح داده بود (بهرامی‌کمیل، ۱۳۸۸: ۳۶).

مکتب فرانکفورت معتقد است که رسانه‌ها ابزاری در دست طبقه حاکم (بورژوازی) هستند که با توسل به آنها به هدایت فکری و فرهنگی افراد یک جامعه می‌پردازند. رسانه‌ها همچنین با اشاعه و تبلیغ ارزش‌های نظام سرمایه‌داری، مردم را در حمایت از "وضع موجود"^۸ اقناع می‌کنند، به نحوی که آنها فکر می‌کنند در حال تعقیب منافع و آرزوهای خود هستند، اما در واقع به نظامی که آنها را استثمار می‌کند، خدمت می‌کنند. سایر اندیشه‌های این پارادایم حاکی از آن است که اکثریت توسط اقلیت، هدایت و رهبری می‌شوند. فرد، مسخ شده ایدئولوژی‌ها است و از خود هیچ اراده و اندیشه‌ای ندارد (همان: ۳۷).

ج- فرهنگ‌پذیری

فرهنگ‌پذیری جریانی است که فرد زمینه‌های فرهنگی را می‌شناسد و به طور ژرف و عمیق می‌پذیرد و خود را با آن سازگار می‌کند. فرهنگ‌پذیری یا پذیرش ویژگی‌های فرهنگی به دو شکل انجام می‌پذیرد (حسینی، ۱۳۸۸: ۱۲۳).

الف) فرهنگ‌پذیری یک‌سویه

زمانی است که مردم، یک‌سویه، عناصری از فرهنگ را از دیگران بپذیرند که این پذیرش می‌تواند حالت آگاهانه یا ناآگاهانه داشته باشد به عنوان مثال کودکی که ناآگاهانه رفتارهای والدین را تقلید می‌کند یا آگاهانه والدین بر اثر تلقین یا تحمیل، عناصر فرهنگ را به او آموزش می‌دهند (همان، ۱۲۳).

ب) فرهنگ‌پذیری دوسویه

افراد در سن بلوغ و پس از آن به دلیل گسترش آگاهی‌ها و وابستگی‌هایشان به عناصر فرهنگ خود در مقابل فرهنگ و عناصر آن که از گروه‌ها و جوانب دیگر با آن روبه‌رو می‌شوند معمولاً تسلیم محض نیستند. بلکه در بسیاری موارد هنگام پذیرش این عناصر از خود مقاومت نشان می‌دهند و البته برخی از عناصر فرهنگ را هم، در تعامل دو جانبه آگاهانه می‌پذیرند. برخورد اقوام مختلف با یکدیگر، حضور مهاجرین در کشورهای مختلف و روبه‌رو شدن با فرهنگ مسلط مهاجم کشورهای بزرگ نسبت به سایر کشورها و مقاومت‌هایی که در همه این موارد ملاحظه می‌شود نمونه‌هایی از این مدعاست (همان، ۱۲۳).

روش تحقیق

در این پژوهش روش تحقیق، تحلیل محتوا می‌باشد. تحلیل محتوا یک روش پژوهشی است که به صورت منظم و عینی برای توصیف مقدراری محتوای آشکار ارتباطات بکار برده می‌شود (دلور، ۱۳۸۹: ۲۷۵).

در این تحقیق ابتدا ۵ فیلم بصورت مقدماتی و بصورت نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و دیده شد و سپس بر اساس آن تعدادی از مقوله‌های فرهنگ و تکنیک‌های ارتباطی بدست آمد. این مقوله‌بندی با هماهنگی اساتید راهنما و مشاورین و ۵ نفر از اساتید علم ارتباطات صورت گرفت، و گردآوری ابتدایی داده‌ها صورت گرفت و آنگاه کار آغاز گردید.

⁸ .Status quo

در مرحله بعدی ۴۶ فیلم که به صورت تصادفی ساده انتخاب شده بودند دیده شد (در موارد لازم بازبینی نیز گردید) و مقوله‌های تحقیق را از فیلم‌ها استخراج نموده و با استفاده از نرم‌افزار SPSS داده‌ها را بدست آورده و فرضیه‌های تحقیق مورد آزمایش قرار گرفت.

واحدهای تحلیل

در این تحقیق از دو واحد تحلیل استفاده شده است:

۱. **واحد تحلیل صحنه:** به منظور بررسی تکنیک‌های ارتباطی و بکارگیری آن از سوی شخصیت‌های فیلم‌ها و همچنین تشخیص روابط حاکم از "صحنه" به عنوان واحد تحلیل استفاده شده است. در این تحقیق صحنه عبارت است از قسمتی از فیلم که در آن "زمان، مکان و شخصیت" واحدی وجود دارد.
۲. **واحد تحلیل فیلم:** در این بخش سعی شده است محتوای نمایشی فیلم‌های شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی بررسی شود. به عبارت دیگر این فیلم‌ها از نظر پرداختن به موضوعات مختلف با توجه به ژانرهای سینمایی، مورد بررسی قرار می‌گیرند و به مقوله‌های مربوط به فرهنگ و ساختار خانواده و مشخصه شخصیت‌های اصلی فیلم‌ها پرداخته می‌شود.

واحد ثبت

در این تحقیق، رفتار به عنوان واحد ثبت انتخاب شده است که بر اساس تعامل بین شخصیت‌ها و مکالمه و گفتگوی بین آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری فیلم‌های شبکه ام.بی.سی فارسی بصورت تصادفی ساده صورت گرفته است. به این صورت که ابتدا تعداد دو روز در اول و آخر هفته یعنی روزهای یکشنبه و پنجشنبه انتخاب شدند و قبل از انجام نمونه‌گیری ابتدا یک عدد فرد بصورت تصادفی انتخاب گردید. سپس فیلم‌های مورد تحلیل در نمونه، از فیلم‌هایی انتخاب شدند که شماره پخش آنها به این عدد فرد ختم می‌شد.

حجم نمونه

حجم نمونه شامل ۴۶ فیلم سینمایی شبکه ام.بی.سی فارسی است که بصورت تصادفی ساده در شش ماهه اول تاسیس این شبکه، ضبط شده است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این پژوهش اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق تحلیل محتوا بصورت جدول توزیع فراوانی یک بعدی و جدول متقاطع (دوبعدی)، نمودار پردازش شده و فرضیه‌های تدوین شده با استفاده از آزمون غیر پارامتریک مجذور کا به کمک نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

سنجش ضریب قابلیت اعتماد

در تحلیل محتوا، ایده آل این است که دو یا چند کدگذار پیام‌های یکسانی را به صورت مستقل کدگذاری کنند و پایایی فعالیت‌های آنها مورد بررسی قرار گیرد. به همین دلیل پایایی، به ثبات در طبقه‌بندی تعریف شده است. ساده‌ترین راه تعیین پایایی بین کدگذارها محاسبه ضریب پایایی به صورت زیر است (دلاور، ۱۳۸۹: ۲۸۳):

$$\text{ضریب پایایی} = \frac{\text{تعداد واحدهایی که در یک طبقه کدگذاری شده‌اند}}{\text{مجموع کل تعداد واحدهای کدگذاری شده}}$$

گرچه روش‌های پیچیده محاسبه این ضریب برآورد دقیق‌تری را ارائه می‌کنند، اما روش‌های ساده‌تر نیز مورد استفاده فراوان دارند و در عین حال برآوردی کارا و مکفی به دست می‌دهند. با وجود این که ملاک مطلق برای قضاوت پیرامون ضریب پایایی وجود ندارد، ولی ملاک ۶۰ درصد از طرف صاحب‌نظران پذیرفته شده است. بنابراین در صورتی که میزان توافق بین کدگذاران کمتر از ۶۰ درصد باشد، احتمالاً لازم است که ارائه تعاریف عملیاتی مفاهیم به صورت دقیق‌تری انجام شود (همان، ۲۸۳).

برای محاسبه پایایی از طریق این فرمول ۱۵ درصد صحنه‌های مورد بررسی به صورت تصادفی انتخاب و توسط کدگذار دیگری مجدداً کدگذاری شد، و ضریب پایایی برای مقوله‌ها به این صورت به دست آمد: مقوله‌های حوزه فرهنگ، خانواده و ارتباط بین‌نسلی ۷۴٪، مقوله خشونت ۷۶٪، مقوله جوان‌سازی ۶۴٪، مقوله قومیت‌ها ۷۶٪، مقوله تکنیک ۶۵٪ و مقوله امور تکنیکی ارتباط با مخاطب در ترجمه ۷۲٪ بدست آمد. و چون این مقادیر بیشتر از ۶۰٪ هستند، می‌توان گفت که این پژوهش از پایایی لازم برخوردار می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

فرضیه شماره ۱- بین محتوای برنامه‌های شبکه ام.بی.سی فارسی (ژانر) و نمایش خانواده رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا			
آزمون	مقدار	درجات آزادی	سطح معنادار (آزمون دو دامنه)
آزمون مجذور کا پیرسون	۱۵/۲۷۳	۶	۰/۰۱۸
نسبت بیشینه	۱۲/۹۶۱	۶	۰/۰۴۴
تعداد موارد	۱۴		

همان‌طوری که ملاحظه می‌شود مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی ۱۵/۲۷۳ است. چون مجذور کا محاسبه شده بزرگتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۶ است بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود دارد. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف نیست. H_0 رد می‌شود. یعنی بین محتوای فیلم‌ها و نمایش خانواده تفاوت معناداری وجود دارد. و این فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه شماره ۲- بین توجه به ارزش ازدواج و نمایش خانواده شهری رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا					
آزمون	مقدار	درجات آزادی	سطح معنادار - آزمون دو دامنه	سطح معنادار (دو دامنه)	سطح معنادار (یک دامنه)
مجذور کا	۲/۰۳۵	۱	۰/۱۵۴		
ضریب تصحیح شده	۰/۶۱۲	۱	۰/۴۳۴		
نسبت درست‌نمایی	۱/۷۳۴	۱	۰/۱۸۸		
آزمون فیشر				۰/۲۰۷	۰/۲۰۷
تعداد موارد	۲۸				

همان‌طوری که ملاحظه می‌شود مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی ۲/۰۳۵ است. چون مجذور کا محاسبه شده کوچکتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۱ است بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود ندارد. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف

است. H_0 تایید می‌شود. و بین نمایش ارزش ازدواج در خانواده‌های شهری تفاوت معناداری وجود ندارد و فرضیه رد می‌شود.

فرضیه شماره ۳- بین نمایش رابطه مثبت زن و شوهر در فیلمهای این شبکه و خانواده سطح پایین رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا				
جمع کل	خانواده سطح پایین		متغیر	
	موجود است	وجود ندارد		
۱۴	۰	۱۴	۱	رابطه مثبت
۵	۲	۳	۲	زن و شوهر
۲	۰	۲	۳	
۲۱	۲	۱۹		جمع کل

بر اساس محاسبات انجام شده مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی $۷/۰۷۴$ است. چون مجذور کا محاسبه شده بزرگتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۲ است بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود دارد. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف نیست. بنابراین H_0 رد می‌شود و بین نمایش رابطه مثبت زن و شوهر و خانواده سطح پایین تفاوت معناداری وجود دارد. و این فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه شماره ۴- بین محتوای برنامه‌های این شبکه (ژانر) و جذابیت جنسی رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا			
آزمون	مقدار	درجات آزادی	سطح معنادار (آزمون دو دامنه)
مجذور کا پیرسون	۳۱/۴۸۱	۲۴	۰/۰۴۰
نسبت بیشینه	۳۰/۴۵۵	۲۴	۰/۱۷۰
تعداد موارد	۴۱		

همان طوری که ملاحظه می‌شود مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی $۳۱/۴۸۱$ است. چون مجذور کا محاسبه شده بزرگتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۲۴ است. بنابراین با ۹۶ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود دارد. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف نیست. H_0 رد می‌شود و بین محتوای فیلمها (ژانر) و جذابیت جنسی رابطه وجود دارد و این فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه شماره ۵- بین محتوای برنامه‌های این شبکه و خشونت فیزیکی رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا			
آزمون	مقدار	درجات آزادی	سطح معنادار (آزمون دو دامنه)
مجذور کا پیرسون	۴۸/۲۹۷	۲۱	۰/۰۰۱
نسبت بیشینه	۳۸/۸۶۷	۲۱	۰/۰۱۰
تعداد موارد	۳۶		

همان طوری که ملاحظه می‌شود مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی $۴۸/۲۹۷$ است. چون مجذور کا محاسبه شده بزرگتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۲۱ است، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود دارد. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف نیست. H_0 رد می‌شود و بین محتوای فیلمهای شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی فارسی و نمایش خشونت فیزیکی رابطه وجود دارد و این فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه شماره ۶- بین محتوای برنامه‌های این شبکه و نمایش مد رفتاری رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا			
آزمون آماری	مقدار	درجات آزادی	سطح معناداری (آزمون دو دامنه)
آزمون مجذور کا پیرسون	۱۶/۱۵۰	۴	۰/۰۰۳
نسبت بیشینه	۲۱/۵۰۵	۴	۰
تعداد موارد	۱۷		

همان طوری که ملاحظه می‌شود مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی ۱۶/۱۵۰ است. چون مجذور کا محاسبه شده بزرگتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۴ است بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود دارد. H_0 رد می‌شود. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف نیست و بین ژانر (محتوای فیلم‌های نمایش داده شده) و مد از نوع رفتاری تفاوت معناداری وجود دارد و این فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه شماره ۷- بین توجه به اقوام و نمایش خشونت فیزیکی رابطه وجود دارد.

نتایج آزمون مجذور کا			
آزمون	مقدار	درجات آزادی	سطح معنادار (آزمون دو دامنه)
مجذور کا پیرسون	۵/۳۰۸	۴	۰/۳۵۷
نسبت بیشینه	۵/۲۴۴	۴	۰/۲۶۳
تعداد موارد	۱۳		

همان طوری که ملاحظه می‌شود مجذور کا پیرسون محاسبه شده مساوی ۵/۳۰ است. چون مجذور کا محاسبه شده کوچکتر از مجذور کا جدول با درجات آزادی ۴ است بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان بین فراوانی‌های مشاهده شده و مورد انتظار تفاوت معناداری وجود ندارد. به این معنا که اختلاف مشاهده شده در جدول فوق ناشی از شانس و تصادف است. H_0 تایید می‌شود و بین نمایش اقوام و خشونت فیزیکی تفاوت معناداری وجود ندارد و فرضیه رد می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده از تحقیق حاکی از آن است که:

- شبکه ام.بی.سی فارسی به دلیل آن که فقط مبادرت به پخش فیلم و سریال‌های هالیودی به زبان انگلیسی و با زیرنویس فارسی می‌کند، مخاطبان خاص خود را دارد.
- فیلم‌های این شبکه برای مخاطبانی که زبان انگلیسی بلد نیستند و تنها از روی زیرنویس‌ها و تصاویر پی به محتوای فیلم می‌برند، فاقد تاثیرگذاری کامل است چرا که بسیاری از ظرافت‌های گفتاری و تصویری برای مخاطب قابل درک نبوده و یا از دید وی خارج و حذف می‌شود.
- به دلیل سبک خاص شبکه، این شبکه می‌تواند برای مخاطبانی که به دنبال آموزش زبان انگلیسی نیز هستند، جذاب باشد و مورد توجه قرار گیرد.
- در مجموع ۴۰۵ غلط املائی و انشایی موجود در کل زیر نویس‌های کل فیلم‌های مورد بررسی وجود داشت. یعنی ۳۸/۳ درصد مربوط به اغلاط املائی و ۶۱/۷ درصد مربوط به اغلاط انشایی است. که با در نظر گرفتن این درصدها چنین به نظر می‌رسد که برای آسان خوانی و فهم فیلم‌ها از طرف مخاطب ایرانی، این شبکه در خصوص استفاده از متخصصان و افراد آشنا به زبان فارسی و قواعد و دستور زبان فارسی تدبیر اساسی نیندیشیده است و در دستور کار

خود چنین چیزی را در نظر نگرفته و تنها هدفش تایپ حتی با غلط مکالمه‌های فیلم است بدون اینکه به کیفیت توجهی داشته باشد.

• ساختار و ترکیب خانواده‌ها در فیلم‌های مورد بررسی، بیشتر بر خانواده‌های هسته‌ای و مدرن تاکید دارد و ترکیب اعضای خانواده معمولاً از پدر و مادر و یک فرزند تجاوز نمی‌کند. وجوه منفی (از دید فرهنگ ما) در این فیلم‌ها در این بخش به دلیل سبک زندگی امریکایی، بسیار زیاد است چرا که فروپاشی خانواده به دلایل گوناگون در فیلم‌های مورد بررسی دیده می‌شود. براساس تحقیقی که در سطح ملی در ایران انجام شده^۱ از نظر مردم ایران، خانواده اهمیت بسیار بالایی (حدود ۹۹ درصد) دارد. و اینکه در شبکه ماهواره‌ای ام.بی.سی بیشترین فراوانی خانواده‌های به تصویر کشیده شده مربوط به خانواده‌های تک‌والدینی (فرزند با مادر) ۲۱/۴ درصد و خانواده‌های فروپاشیده از طلاق ۲۶/۷ درصد می‌باشد و تنها ۴/۵ درصد خانواده‌هایی را نشان می‌دهند که شکل خانواده به مفهوم خانواده ایرانی است و این امر نشان از تفاوت فرهنگی دارد.

• در بحث مد، بیشترین توجه به مد از طریق رفتار صورت گرفته است یعنی ۷۰/۴ درصد که بیش از همه در ژانرهای اجتماعی مشاهده شده است (بیش از ۷۵ درصد از کل موارد مربوط به مد). این موضوع، پس از آن، در فیلم‌های پلیسی (۱۵ درصد) و کمدی (حدود ۷ درصد) دیده شده است. که این مسئله می‌تواند نشان‌دهنده این موضوع باشد که این شبکه به تبلیغ و ترویج سبک زندگی و مد خاصی می‌پردازد و از آنجایی که بیشترین مخاطبان شبکه‌های ماهواره‌ای جوانان هستند، لذا شبکه ام.بی.سی به ترویج سبک زندگی غربی می‌پردازد. توجه زیادی به مد، به ویژه در فرهنگ به تصویر کشیده شده امریکایی در فیلم‌های مورد بررسی، می‌تواند یکی از نشانه‌های اشاعه خواسته و یا ناخواسته فرهنگ اسراف باشد.

• توجه به جاذبه‌های جنسی، به طور مستقیم بخش عمده‌ای (نزدیک به ۷۰ درصد) از روش توجه به این موضوع را در فیلم‌های مورد بررسی تشکیل می‌دهد. اشارات غیر مستقیم به این موضوع به اشکال گوناگون (حرکات دوربین، لباس و یا صحنه‌آرایی و...) بقیه روش‌های توجه به این موضوع را در بر می‌گیرد.

• بیشترین توجه به زن به عنوان سوژه جنسی، در فیلم‌های پلیسی و جاسوسی و پس از آن در ژانر اجتماعی صورت گرفته است. ژانر جنایی نیز در ردیف بعدی قرار دارد.

• گرچه توجه به موضوع قومیت، ملیت و غیرسازی (کلاً هر سه از جنبه توجه به غیر خودی) از منظری منفی و "غیر خودی" بودن، در کل فیلم‌های مورد بررسی، موارد اندکی را نشان می‌دهد اما در همین حد محدود، بیشترین توجه در فیلم‌های جنگی دیده می‌شود.

• خشونت یکی از مواردی است که در فیلم‌های مورد بررسی، تکرار زیادی دارد. خشونت کلامی و خشونت فیزیکی، دو وجه از خشونت است که در این فیلم‌ها به کرات دیده شده‌اند و وجه غالب نیز با خشونت فیزیکی است. بیش از ۷۰ درصد صحنه‌های فیلم‌های مورد بررسی خشونت فیزیکی را نشان می‌دهند که این امر در ژانر جنگی بیشترین فراوانی یعنی ۴۴/۵ درصد را دارا می‌باشد. این موضوع از لحاظ روانشناسی می‌تواند مورد تحلیل قرار گیرد چرا که در صورت نشان دادن اینگونه فیلم‌های خشن به راحتی خشونت مخصوصاً از نوع فیزیکی می‌تواند در خانواده و جامعه رواج یابد. دیدن هرچه بیشتر این صحنه‌ها، قبح و زشتی آن را از بین می‌برد و مانند سوزن تزریق که مایعی را به بدن انسان فرو می‌کند، خشونت نیز به تدریج می‌تواند یک امر عادی در زندگی روزمره افراد شود. و بصورت یک امر عادی در زندگی کاشت پیدا کند.

^۱ آزاد ارمکی، تقی و احمد غیاثوند، جامعه‌شناسی تغییرات فرهنگی در ایران، تهران: انتشارات آن، ۱۳۸۳.

- وجه غالب در گذران اوقات فراغت با اموری است که از دید فرهنگی، سنخیتی با سبک زندگی مردم ایران ندارد. کاباره، کلوپ‌های شبانه، کازینو و قمار که در مجموع ۶۰ درصد اوقات فراغت را شامل می‌شوند، وجه غالب گذران اوقات فراغت در فیلم‌های مورد بررسی است. وجوهی که با مردم ما بیشتر سنخیت دارد مانند رفتن به رستوران و یا ورزش کردن، درصد بسیار کمتری را به خود اختصاص می‌دهند.
- شعائر و آیین‌های دینی و سنتی، در فیلم‌های مورد بررسی، به دعا، نمایش قبرستان، توجه به کتاب مقدس، کلیسا رفتن و تاکید بر ایمان (به شکل گفتاری) خلاصه می‌شود و در موارد بسیار اندکی نیز آیین بودایی به نمایش گذارده شده است. بیشترین درصد سهم از این توجه به نمایش قبرستان‌ها و پس از آن به کلیسا و سپس به دعا خواندن اختصاص داده شده است.
- ارتباط بین‌نسلی در فیلم‌های مورد بررسی منفی و بالای ۷۰ درصد به تصویر کشیده شده است.
- در بیشتر فیلم‌هایی که موضوع ازدواج در آن‌ها به نوعی مطرح شده است، بر اهمیت ازدواج تاکید شده و فیلم‌ها به آن رویکرد مثبتی داشته‌اند.
- روابط مثبت با همسر معمولاً به اشکال گوناگون در فیلم‌های مورد بررسی به تصویر کشیده شده‌اند.

پیشنهادها

۱. براساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود با مروری بر نکات مثبت فیلم‌های بررسی شده در این تحقیق، در برنامه‌سازی آتی از این موارد استفاده شود.
۲. با توجه به نقاط مثبت و منفی این مطالعه یک طرح جامعه و کامل جهت ارائه راهکارهای کامل‌تر انجام شود.
۳. با ایجاد تلویزیون‌های خصوصی می‌توان فضای رقابتی مناسب برای تولید فیلم‌های داخلی و استفاده بجا از فیلم‌های خارجی داشت.
۴. از آنجاییکه امروزه مهترین وظیفه رسانه‌ها پس از اطلاع رسانی، سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت مخاطبان می‌باشد، پیشنهاد می‌شود شبکه اختصاصی سینمایی تاسیس شود که فیلم‌های جدید و به روز جهان و هالیوود را مطابق با نیاز و ذائقه ایرانی دوبله و پخش کند. تا به این طریق بتوان به خواسته مخاطب ایرانی پاسخ داد. همانگونه که اکنون سریال‌های ایرانی به زبان عربی برای خارج از کشور پخش می‌شود، مناسب است که مسئولان و دست‌اندرکاران برای جلوگیری از گرایش افراد به شبکه‌های ماهواره‌ای کشورهای دیگر دست به کار شده و با تاسیس شبکه‌های فیلم، فیلم‌های مطرح و روز دنیا را دوبله شده و با در نظر گرفتن مسائل فرهنگی کشور در اختیار فارسی‌زبانان قرار دهند.
۵. میتوان این تحقیق را درباره شبکه‌های ماهواره‌ای جدیدی که به زبان فارسی برای مخاطبان فارسی‌زبان برنامه پخش می‌کنند بویژه شبکه فارسی ۱، من و تو ۱، و... انجام داد تا بتوان به راهکارهای مناسبی دست یافت.

منابع :

- امیر انتخابی، شهرود، پیامد جمع‌آوری آنتن‌های ماهواره در ایران. تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک، ۱۳۸۵.
- حسینی، سید جواد، مبانی جامعه‌شناسی، مشهد: فرا انگیزش، ۱۳۸۹.
- بهرامی‌کمیل، نظام، نظریه رسانه‌ها (جامعه‌شناسی ارتباطات). تهران: تهران کویر، ۱۳۸۸.
- دانسی، م. نشانه‌شناسی رسانه‌ها. (مترجمان گودرز میرانی، بهزاد دوران). تهران: چاپار، آنیسه نما، ۱۳۸۷.
- دلاور، علی، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی (ویرایش دوم). تهران: رشد، ۱۳۸۹.
- رالف، د؛ لیس، ا؛ فیکو، ف. تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق. (مترجم مهدخت بروجردی علوی). تهران: سروش، ۱۳۸۵.
- ساروخانی، باقر، جامعه‌شناسی ارتباطات، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۶۸.
- سورین، و؛ تانکارد، ج. نظریه‌های ارتباطات. (ترجمه علیرضا دهقان). تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.
- قوام، عبدالعلی، جهانی شدن و جهان سوم (روند جهانی شدن و موقعیت جوامع در حال توسعه در نظام بین‌الملل). تهران: وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل، ۱۳۸۴.
- فیسک، جان، فرامدرنیسم و تلویزیون، ترجمه رضا سرسختی، تهران: سروش، ۱۳۷۶.
- فیلد، سید، چگونه فیلمنامه بنویسیم. مترجمان عباس اکبری، مسعود مدنی، تهران: نیلوفر، ۱۳۸۵.
- مک کویل، دنیس، درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی. (ترجمه اجلالی). تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه، ۱۳۸۴.
- معتمدنژاد، کاظم، وسایل ارتباط جمعی. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۵.
- ولتون، د. جهانی سازی دیگر. (ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر). تهران: انتشارات فرهنگ معاصر، ۱۳۷۸.
- هنسون، ج؛ نارولا، ا. تکنولوژیهای جدید ارتباطی در کشورهای در حال توسعه. (مترجم داوود حیدری). تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۸۴.
- H0lland, P. The television handbook. London: Routledge, 2000.
- Rosen, p. Narrative, apparatus, ideology: A film theory reader. New York: Columbia university press, 1986.
- Samovar, L; porter, R; McDaniel, E. Communication between cultures. USA: TH0mson Wadsworth, 2007.
- Wood, Julia, Communication Theories in Action, Wadsworth Publication, 2000.
- www.mbc.net
- www.flysat.com